

RNDr. František Kotlaba, CSc. (20. 5. 1927 Vlastiboř – 11. 6. 2020 Praha), čestný člen ČBS

Když na začátku května letošního roku přestal chodit do práce dr. Kotlaba, začalo mi to být velice divné – celý březen i duben, v době karantény, se nejméně jednou týdně v Botanickém ústavu objevil. Později jsem se dozvěděl, že byl na operaci kýly. Přestože byl ve výborné fyzické kondici, tak se jeho tělo už nevzpamatovalo. Odešel tak člověk, s jehož jménem se setkal téměř každý milovník přírody, přinejmenším s jeho úspěšnou knížkou *Naše houby* vydanou již v 60. letech v edici *Oko*.

František Kotlaba pocházel z rodiny rolníka ve Vlastiboři na Blatech, několik kilometrů západně od Soběslavi. Tento původ evidentně ovlivnil jeho povahu: houževnatost, nesmírná pracovitost směřující k výsledku (jsou i pracovití lidé bez výsledků) a láska k přírodě, spojená s velmi dobrým pozorovatelským talentem. Po skončení měšťanky vystudoval učitelský ústav, obě školy v Soběslavi. A kantorské vzdělání se u něho projevovalo celý život: velmi dobře se uměl ptát a až do smrti nesmírně dobře a srozumitelně hovořil. V době studia se seznámil s Bedřichem Vopravilem, který ho učil rostliny, a Rudolfem Veselým, který v něm vzbudil celoživotní zájem o houby. Jeho učitelem na učitelském ústavu byl pozdější prof. František Miller, významný arachnolog. On a mykolog R. Veselý inspirovali F. Kotlabu ke vstupu na Přírodovědeckou fakultu UK v Praze, kde začal studovat v roce 1947 jako mimořádný student – řádným studentem se stal až od roku 1948, po složení maturity na reálném gymnáziu v Táboře (pouhá maturita na učitelském ústavu ke vstupu na univerzitu tehdy nestačila!).

Velmi dobrý vztah k přírodě se u F. Kotlaby ukázal již v době studia na učitelském ústavu, kdy publikoval své první práce, většina z nich byla o pozorování ptáků. Otec F. Kotlaby zemřel v roce 1947, proto se snažil žít při studiu sám. V té době začalo jeho pracovní i osobní celoživotní přátelství se Zdeňkem Pouzarem. Cesta F. Kotlaby k mykologii nebyla zcela rovná a snadná: jako nestraní byl opakovaně znevýhodněn při hledání místa – krátkou dobu fyzicky pracoval na stavbě Stalinova pomníku, učil na základní škole a v letech 1957–1961 pracoval jako fytopaleontolog v Národním muzeu. Zde se projevila jeho píle a schopnost rychle se adaptovat: přestože šlo o nový obor, ke kterému byl osudem přistrčen, od roku 1960 do roku 1963 publikoval osm fytopaleontologických prací!

Na konci roku 1961 se stal stipendistou v Geobotanické laboratoři v Průhonících, která byla vzápětí přeměněna na Botanický ústav ČSAV. Zde setrval až do svého odchodu do penze na konci 80. let, ale prostor k práci zde měl až do své smrti, tedy dalších více než 30 let. Skutečně ještě třicet let po odchodu do penze chodil pravidelně do ústavu a pracoval.

V tomto příspěvku nechci stipendistou mykologickou hodnotu díla Františka Kotlaby. To dělají, a ještě udělají povolanější. Zmíním zde jen řadu knih, které napsal či přeložil pro širší veřejnost. Byly to čistě mykologické knihy jako již zmíněné *Naše houby* (v mnoha vydáních), *Přehled československých hub* (1972 - spolu se Zdeňkem Pouzarem aktualizovali knihu ředitele Veselého *České houby*), monografie československých chorošů (1984) či překlad knihy „150 druhů jedlých a nejedlých hub“ (Kothe H.W., Ikar, Praha 2000). Významnou úlohu měl F. Kotlaba při přípravě 4. dílu *Červené knihy ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů SR a ČR*. Jako hlavní editor byl asi vybrán pro svou pracovitost a schopnost věci ukončit v termínu. Zde si dovedu představit jeho neodbytnost v popohánění spoluautorů...

foto Vojtěch Zeisek

Jak jsem uvedl na začátku nekrologu, F. Kotlaba byl především šířeji vzdělaný přírodovědec, a hlavně stále se v terénu pohybující velmi dobrý pozorovatel. Pokud něco zajímavého viděl, tak si to nenechal pro sebe, ale poměrně rychle publikoval. Několik prvních příspěvků, ale i pozdějších prací, byla ornitologická pozorování. Znal velmi dobře vyšší rostliny a také milované jižní Čechy. K tomuto území se pak vztahuje celá řada floristických příspěvků. Psal o Soběslavských blatech, hořci hořepníku či lýkovi na Táborsku. Tam je jeho největší přínos vztahující se k cévnatým rostlinám. Nesbíral ovšem jen v jižních Čechách, ale i v okolí Prahy, kde při jarních vycházkách zdokumentoval např. řadu lokalit *Allium paradoxum*. Během jeho krátké fytopaleontologické kariéry to byl např. článek o fosilním a recentním rozšíření *Phyllitis scolopendrium*.

František Kotlaba nepodnikl velké množství pracovních cest do ciziny, ale kde byl, tam zase pracoval. V 60. letech vyjel v rámci akce českých přírodovědců na Kubu. Tam nasbíral v terénu materiál a poslední článek o rodu *Gastrum* byl publikován ve spolupráci s mladým autorem P. Zehnálkem v roce 2018, tedy zhruba 50 let po návštěvě Kuby. Pobyty v cizině vždy vedly F. Kotlabu k tomu, aby o nich napsal popularizující články: např. články o Bulharsku či Kubě se pravidelně objevovaly v Živě, Vesmíru, Ochrana přírody a časopisu Lidé a Země. František Kotlaba byl také vášnivým a velmi dobrým fotografem. Nepřekvapuje, že většina jeho populárních článků byla doprovázena kvalitními obrázky. Fotografoval na velký formát, a kromě spousty diapositivů po něm zůstal i velmi kvalitní archiv negativů zachycující české přírodovědce. Mykologická část jeho pozůstalosti je uložena v Národním muzeu, ostatní věci jsou v Botanickém ústavu.

František Kotlaba také napsal velké množství článků k výročím různých českých přírodovědců, především mykologů. Obzvláště tyto příspěvky mají velkou cenu, protože během svého dlouhého života měl možnost spoustu lidí osobně poznat.

František Kotlaba patřil nepochybně k těm přírodovědcům, kteří po sobě zanechali jak velký odborný přínos ve svém oboru, tak i nezanedbatelnou stopu v oborech sousedních.

František K r a h u l e c